

Better research, better policy, better reform

CESD | CENTER FOR ECONOMIC
& SOCIAL DEVELOPMENT

Global Think-Tank

Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyi sisteminin iyun sınağı: problemlər, səbəblər və nəticələr

Rəşad Həsənov

**İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi (İSİM)
Cəfər Cabbarlı 44,
Bakı, Az 1065,
Azərbaycan**

Phone; (99412) 597-06-91

Email; info@cesd.az

URL; www.cesd.az

CESD Press

Bakı, iyul, 2018

Abstrakt

İyul ayının ilk həftəsində Mingəçevir İES-da baş verən qəza nəticəsində ölkə üzrə elektrik enerjisi təchizatında yaranmış kütləvi problemlər ictimaiyyətin haqlı narahatlığına səbəb olub. Eyni zamanda baş verən qəza Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyinin bir daha gündəmə gətirib. Çünki, bu hadisə ölkənin enerji təhlükəsizliyi kimi strateji sahədə ciddi problemlərin olmasını üzə çıxarıb. Beləki, ölkədə 38 elektrik stansiyasının olmasına baxmayaraq bir İES-da baş vermiş qəzanın paytaxt Bakı da daxil olmaqla ölkənin 39 bölgəsində və Bakı Metropoliteni, Azərsu, ARDNŞ-nin tabeliyində olan iri istehsalat müəssisələri, səhiyyə müəssisələri daxil olmaqla strateji əhəmiyyətli müəssisələrində elektrik enerjisi ilə təchizatın dayanmasına səbəb oldu.

Məqalədə Azərbaycanın elektrik enerjisi təchizatı sistemində son illər görülən işlər, bu sahə üzrə dövlət siyasətini həyata keçirən qurumları fəaliyyətinin effektivliyi, mövcud problemlər və sistemin zəif halqaları kimi məsələlərə qısa şəkildə diqqət yetirilir.

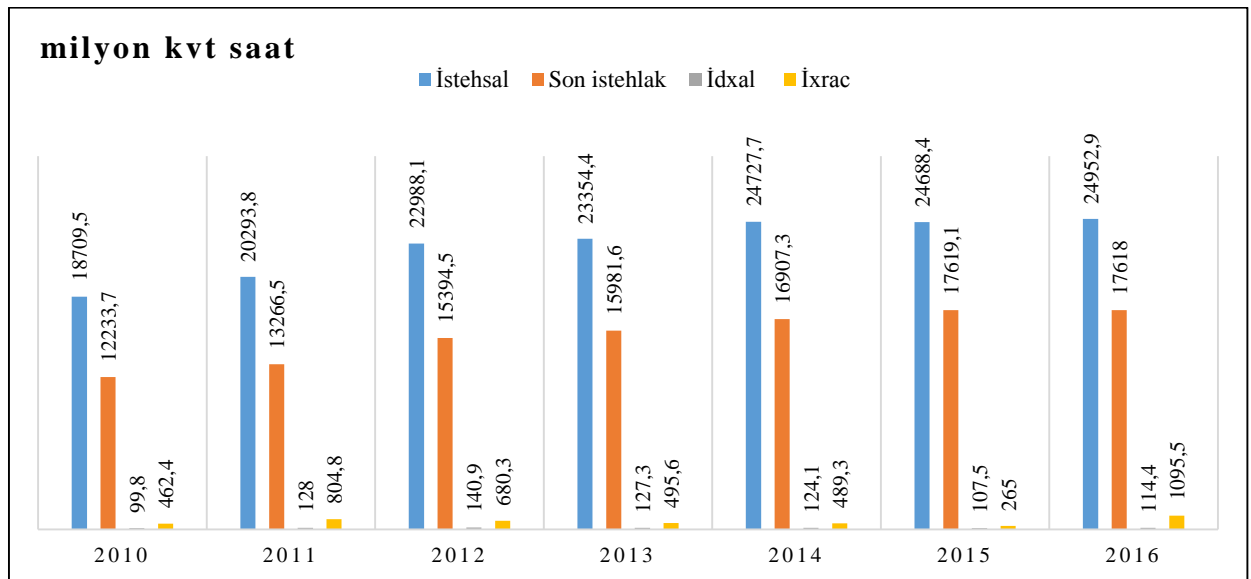
Elektrik enerji sahəsi üzrə statistik qiymətləndirmə

Azərbaycanın elektrik enerjisi üzrə təchizatında yaranan problemin səbəblərinə keçməzdən əvvəl sektora aid bəzi texniki və iqtisadi indikatorların gözdən keçirilməsini faydalı hesab edirik.

Elektrik enerjisi üzrə istehsal, istehlak və mövcud potensial

Azərbaycan qıtsadiyyatının böyüməsi fonunda 2009-cu ildən başlayaraq ölkənin elektrik enerjisi üzrə tələbatı davamlı olaraq artıb. Buna baxmayaraq 2016-cı ildə enerji təchizatının son istehlak mərhələsində elektrik enerjisinin payı 16% ətrafında olub. Bu isə 17618 milyon kVt saat elektrik enerjisi deməkdir¹. Ölkədə istehsal edilən elektrik enerjisinin həcmi daxili tələbatdan təxminən 29.3% artıq olub. Beləki, müqayisə ilində Azərbaycanda 24952.9 milyon kVt saat elektrik enerjisi istehsal edilib². İstehsalın 91%-i ictimai ehtiyacların, yəni biznesin, dövlət müəssisələrinin və ailə təsərrüfatlarının enerji tələbatınının ödənilməsi məqsədi daşıyır³.

Diaqram 1: 2018-ci ildə elektrik enerjisi üzrə bəzi göstəricilər

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, 2018

Diaqramdan da görüldüyü kimi, son illər elektrik enerjisinin son istehlakı artsa da paralel olaraq istehsalın həcmində də artım baş verib. Beləki, 2010-2016-cı illərdə son istehlak 44% yaxud 5384.3 milyon kVt saat, istehsal isə 33.7% yaxud 6243.4 kVt saat artıb. Yəni natural ifadədə istehsalda artım son istehlak artımını 16% üstələyir.

Azərbaycanda ev təsərrüfatlarının elektrik enerjisinə tələbatı 2016-cı ildə 8071.5 milyon kVt saat olub ki, bu ümumi son istehlakın 45.8%-nə bərabərdir⁴.

¹ ARDSK, "Enerji istehlakı", baxış tarixi: 05.07.2018
https://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/az/002_47-49.xls

² ARDSK, "Enerji istehsalı", baxış tarixi: 05.07.2018
https://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/az/002_11-13.xls

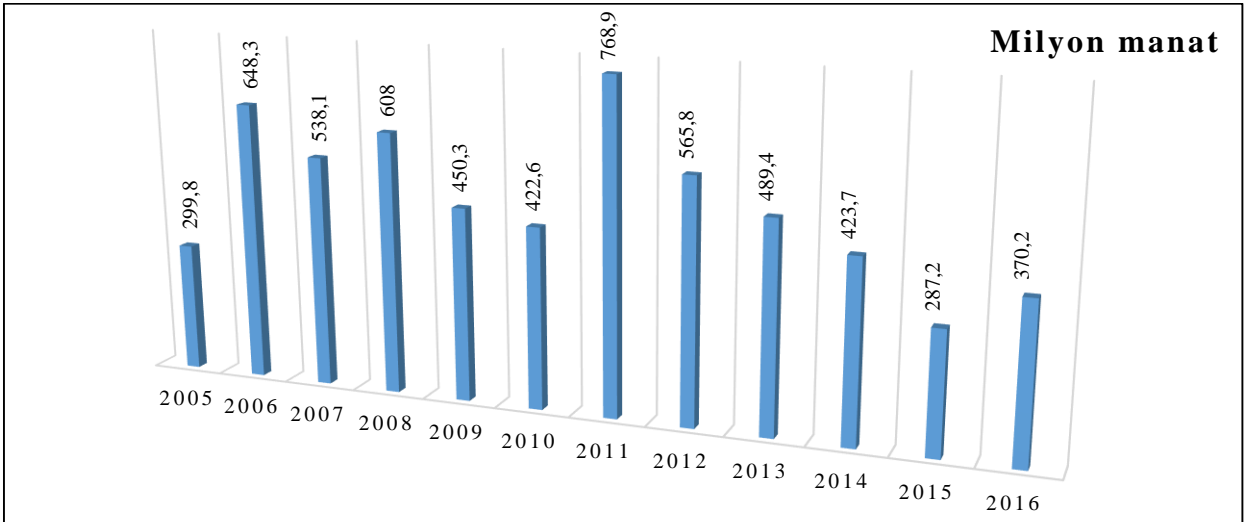
³ ARDSK, "Elektrik enerjisi üzrə əmtəə balansı", 05.07.2018
https://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/az/003_1.20.xls

⁴ ARDSK, "Ev təsərrüfatlarında enerji məhsullarının istehlakı", baxış tarixi: 05.07.2018
https://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/az/004_1.6.xls

Rəsmi məlumatlara görə 2016-cı ildə ölkə üzrə elektrik stansiyalarının gücü 7869 MVt olub ki, bunun 86%-i İES-lərin, 14%-i isə SES-lərin payına düşür. Xatırladaq ki, elektrik stansiyalarının gücü 1990-cı ildə 5051 MVt, 2010-cu ildə isə 6396 MVt olub. Müstəqillik dövründə ölkə üzrə elektrik stansiyalarının gücü 55.8% artıb⁵.

Azərbaycanda elektrik enerjisinin istehsalı, təchizatı və bölüşdürülməsi sahəsində 2016-cı ildə 239 müəssisə fəaliyyət göstərüb ki, bunların da 220-si yaxud 92%-i dövlətə məxsus müəssisələridir.

Qrafik 2: Elektrik enerjisi müəssisələri üzrə əsas kapitala investisiya qoyuluşları

Mənbə: Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, 2018

Sahə üzrə 2005-2016-cı illəri əhatə edən dövr ərzində dəyər zəncirinin bütün halqaları üzrə əsas kapitala investisiya qoyuluşu 5 milyard 872 milyon manat⁶ olub bu da ölkə üzrə həmin dövr ərzində cəmi əsas kapitala investisiya qoyuluşunun 4.7%-nə bərabərdir.

Qeyd edək ki, Azərbaycanda elektroenergetika sahəsinin idarəedilməsi və bu istiqamətdə dövlət siyasətinin həyata keçirilməsinə cavabdeh olan əsas qurum “Azərenerji”ASC (Açıq Səhmdar Cəmiyyəti) dir.

“Azərenerji”ASC

“Azərenerji”ASC səhmlərinin 100 faizi dövlət məxsus olmaqla 1996-cı ildə yaradılıb⁷. Cəmiyyətin 2017-ci il üzrə gəliri 1 milyard 13 milyon manat olub ki, bu da əvvəlki ilə nisbətən 25.1% artıqdır. Gəlirin artmasına səbəb ölkədaxili enerji tariflərinin artırılması və ixracın artması olub. 2017-ci ildə elektrik enerjisinin ixracında dəyər ifadəsində 79.8% yaxud 22.6 milyon dollar artım qeydə alınıb⁸. Gəlirlərdə əhəmiyyətli səviyyədə artımın olmasına baxmayaraq ASC 2017-ci

⁵ ARDSK, “Elektrik stansiyalarının gücü”, baxış tarixi: 05.07.2018

https://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/az/005_3.xls

⁶ ARDSK, baxış tarixi: 05.07.2018

<https://www.stat.gov.az/source/industry/az/022.xls>

⁷ “Azərenerji”ASC, baxış tarixi: 05.07.2018

<http://www.azerenerji.gov.az/index/page/12>

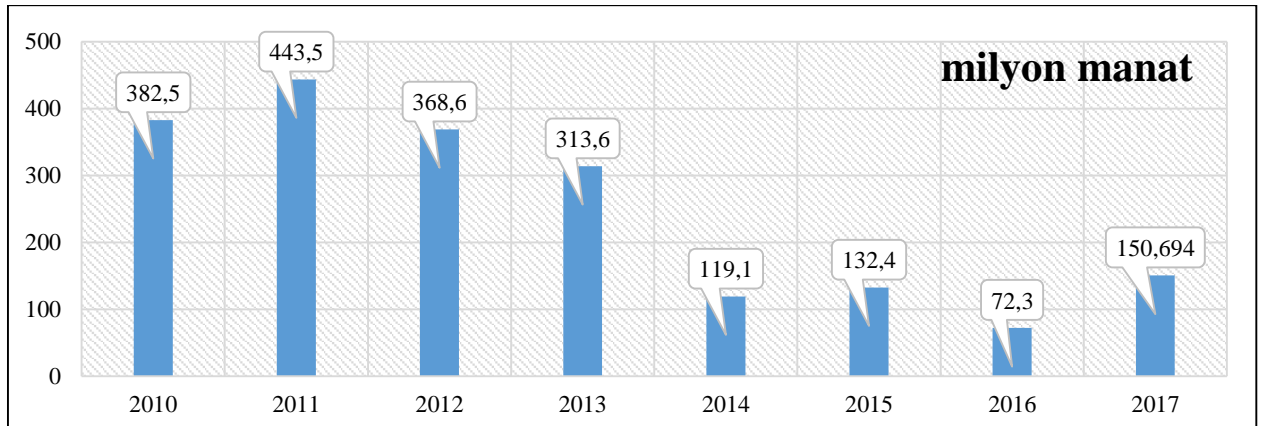
⁸ Interfax-Azərbaycan, “Azərbaycan 2017-ci ildə 51 mln. dollarlıq elektrik enerjisi ixrac edib”, 23.02.2018

<http://interfax.az/print/726672/az>

il 602.8 milyon manat zərərlə başa vurub. Qurumun maliyyə hesabatlarının təhlili göstərir ki, zərərin yaranmasına əsas səbəb yanacaq xərclərin 2016-cı illə müqayisədə 2017-ci ildə 276.6 milyon manat yaxud 74.5% artıq olmasıdır. 2017-ci ilin sonuna Cəmiyyətin cəmi kapitalı 1 milyard 20.2 milyon manat, cəmi yığılmış zərəri isə 2 milyard 123 milyon manat olub⁹. Yəni Azərenerji ASC faktiki olaraq zərərlə fəaliyyət göstərən qurumdur.

“Azərenerji” ASC-nin maliyyə hesabatlarından məlum olur ki, 2010-2017-ci illər ərzində əmlak, tikili və avadanlığın alınması istiqamətində (infrastruktur təyinatlı xərcləmələr) investisiya xərcləri 1 milyard 983 milyon manat olub¹⁰.

Diaqram 3: “Azərenerji”ASC-nin əmlak, tikili və avadanlığın alınması istiqamətində investisiya xərcləri

Mənbə: “Azərenerji”ASC, konsolidə edilmiş maliyyə hesabatları

Diaqram 3-dən göründüyü kimi, neft qiymətlərinin yüksək və müvafiq olaraq fiskal gəlirlərin yüksək olduğu dövrlərdə ASC-nin infrastruktur xərcləri kifayət qədər yüksək olub. Ötən dövr ərzində dövlət büdcəsi qurumun əsas maliyyə mənbələrindən biri olub. Hətta son dəfə dövlət büdcəsindən bu quruma vəsait qəzanın baş verdiyi ərazilərdə ayrılıb. Beləki, 29 iyul 2018-ci il tarixində təsdiqlənən dövlət büdcəsinə dəyişiklərlə¹¹ “Azərenerji” ASC-nin Finlandiyanın “Wartsila” şirkəti qarşısında yaranmış öhdəliyi üzrə qalıq borcun ödənilməsi məqsədi ilə 81.4 milyon manat vəsait ayrılıb. Bundan başqa ARDNŞ tərəfindən idxal olunan təbii qazın “Azərenerji” ASC-yə müqavilə dəyərinə aşağı qiymətə satılmasına görə yaranmış zərərin örtülməsi üçün dövlət büdcəsindən 300 mln. manat subsidiya olmaqla vəsait ayrılıb¹².

Butün Bunlara baxmayaraq ölkənin enerji təhlükəsizliyinin əsas halqası olan elektrik enerjisi təchizatı sistemində ciddi keyfiyyət dəyişiklərinə nail olmaq mümkün olmayıb.

⁹ “Azərenerji”ASC, “AZƏRENERJİ” AÇIQ SƏHMDAR CƏMİYYƏTİ 31 dekabr 2017-ci il tarixinə bitən il üzrə Konsolidə edilmiş Maliyyə Hesabatları, baxış tarixi: 06.07.2018, səh: 4

http://www.azerenerji.gov.az/files/2018_04_26_12_56_08_cccd.pdf

¹⁰ “Azərenerji”ASC, “Hesabatlar”, baxış tarixi: 05.07.2018

<http://www.azerenerji.gov.az/index/page/11/>

¹¹ Maliyyə Nazirliyi, “Milli Məclis 2018-ci ilin dövlət büdcəsinə dəyişiklikləri təsdiqləyib”, 29.06.2018

<http://maliyye.gov.az/node/2197>

¹² Hesablama Palatası, ““Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsinə Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının Rəyi”, baxış tarixi: 06.05.2018, səh: 31

<http://sai.gov.az/upload/files/2018-DURUSTLESME-REY-FINAL.pdf>

“Mingəçevir” İES: baş verən qəzanın əsas səbəbləri

Məlum olduğu kimi iyul ayının 3-də Mingəçevir İES-da baş verən qəza nəticəsində Azərbaycan Respublikasında 39 rayon və şəhərin elektrik enerjisi təminatı kəsilmişdir¹³. Cavabdeh qurumlar “Azərenerji” ASC və Azərbaycan Enerjetika Nazirliyi baş verən qəzanı havaların kəskin isti keçməsi və tələbatın 40% artması ilə izah etməyə çalışmışdır¹⁴. Uzun illər ölkənin enerji təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi istiqamətində həyata keçirilən dövlət proqramları və bu məqsədlə ayrılan irihəcmi vəsaitlər fonunda bu açıqlama ictimaiyyəti qane etməmişdir.

“Mingəçevir” İES 1955-ci ildə yəni 63 il əvvəl istismara verilib. Bu isə ötən dövr ərzində İES-da infrastrukturun amortizasiya olunmasına səbəb olub. Lakin, 1997-2001-ci illərdə isə stansiyada yenidənqurma işləri aparılıb¹⁵. Sonuncu dəfə 2010-cu ildə İES-da genişmiqyaslı yenidənqurma işləri başlanılıb və proses 2017-ci ildə tamamlanıb. 27 fevral 2018-ci il tarixində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin iştiağı ilə Stansiyanın əsaslı yenidənqurmada sonra istismara verilməsi mərasimi keçirilib. Rəsmi məlumatlara görə yenidənqurma işlərinin nəticəsində stansiyanın gücü 49.3% artırılaraq 424 MVt-a çatdırılıb¹⁶. Bu isə elektrik enerjisi üzrə Azərbaycanın mövcud istehsal potensialının 5.4%-nə bərabərdir.

Bir gün sonra iyul ayının 4-də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında baş verən qəza ilə əlaqədar keçirilən müşavirədən məlum oldu ki, “Mingəçevir” İES-də baş verən hadisənin səbəbləri tamami ilə fərqlidir¹⁷. Beləliklə baş verən qəzanın səbəblərini aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- 1. İES-da infrastrukturun əhəmiyyətli hissəsinin istismar müddətini başa çatdırması – stansiyanın 63 il əvvəl istismara verilməsinə baxmayaraq sonrakı dövrlərdə (1997-2001, 2010-2017) aparılan yenidənqurma işləri zamanı nədənsə istismar müddətini bitirmiş və müasir texniki normalara cavab verməyən avadanlıqlar yenilənməyib, faktiki olaraq stansiyanın infrastrukturunu və iş yükü arasında ciddi fərq yaranıb. Köhnəlmiş avadanlıqlar mövcud iş yükünə davam gətirə bilmir.**

Fövqəladə Hallar Nazirliyinin hesabatına görə stansiya fiziki və mənəvi cəhətdən köhnəlib. Baş Prokurorluğun ilkin rəyində qəzaya əsas səbəb kimi transformatorlarının istismar müddətini başa vurmasına baxmayaraq, müntəzəm olaraq texniki istismar qaydaları, uyğun təmir-bərpa işləri

¹³ Prezident.az, “Azərbaycan İstilik Elektrik Stansiyası” MMC-nin yarımstansiyalarından birində baş vermiş qəza ilə əlaqədar Dövlət Komissiyasının yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı”, 03.07.2018, <https://www.president.az/articles/29256>

¹⁴ “Azərenerji”ASC, “Energetika Nazirliyi və “Azərenerji” ASC-nin birgə operativ məlumatı”, 03.07.2018 <http://www.azerenerji.gov.az/index/page/1470/1/>

¹⁵ “Azərenerji”ASC, baxış tarixi: 06.07.2018 <http://www.azerenerji.gov.az/index/page/13#mingechevires>

¹⁶ Azərtac, “Mingəçevir Su Elektrik Stansiyası yenidənqurmada sonra istismara verilib”, 27.02.2018 https://azertag.az/xeber/Mingechevir_Su_Elektrik_Stansiyasi_yenidenqurmada_sonra_istismara_verilib_VIDEO-1140521

¹⁷ Prezident.az, “İlham Əliyevin yanında ölkənin enerji sisteminə vəziyyətlə əlaqədar müşavirə keçirilib”, 04.07.2018, <https://www.president.az/articles/29261>

aparılmaması, aparılan bərpa işlərinin isə yetərli olmaması, mühafizə dövrüyyəsindəki 6 il əvvəl zədələnmiş cərəyan transformatorunun yenisi ilə əvəz olunmaması göstərilir”¹⁸

2. Texniki normativlərə əməl edilməməsi – qəzanın səbəblərinin araşdırılması zamanı məlum olub ki, əksər avadanlıqların istismar müddəti başa çatsa da yeniləri ilə əvəz edilməyib, təhlükəsizlik tədbirləri ən aşağı səviyyədə təmin edilib, stansiyada mövcud olan infrastrukturun risk qiymətləndirməsi üzrə planlı yenilənməsi təmin edilməyib.

Baş prokurorluğun istintaqı zamanı məlum olub ki, qəza baş verən stansiyada generatorların gövdəsindəki hidrogen qazın soyudulması üçün normativ tələblərə əsasən suyun hərərəti 12 dərəcə olmalı olduğu halda, ümumi soyutma sisteminin layihəyə uyğun yerinə yetirilməməsi nəticəsində 28,5 dərəcədə olub. Həmçinin cərəyan transformatorunun gövdəsindəki yağın analizi aparılmayıb, turşululuğu, nəmliyi, deşilmə gərginliyi və tangensi yoxlanılmayıb. Qurumun araşdırmaları zamanı o da məlum olub ki, cərəyan transformatoru izolyasiya normadan aşağı olduğuna görə zədələnilib, kabellərin odadavamlı izolyasiyası olmayıb, 6 mazut çəninin su ilə soyutma sistemi ümumiyyətlə quraşdırılmayıb və rele mühafizə xidməti ölkə üzrə tam axıra qədər icra olunmayıb”. Fövqəladə Hallar Nazirliyi isə stansiyada mövcud olan 63 açarın qabağındakı kanalların üstünün möhkəmləndirilmədir, soyutma qurğularının heç birinin işləmədiyi faktını üzə çıxarıb”¹⁹

3. Elektrik enerjisi sistemi təhlükəsizlik konteksti əsasında qurulmayıb- İES-nın bir blokunda baş verən qəzanın ölkənin əsas hissəsinin enerji təminatının dayanması ilə nəticələnməsi, hətta ölkədaxili enerji təminatı sisteminin Rusiya və Gürcüstanın enerji sistemlərindən ayrılmasına səbəb olması enerji təminatı sisteminin təhlüksizlik prinsipləri əsasında qurulmamasından xəbər verir.

“Barmek Azərbaycan”-nin keçmiş texniki direktoru Vəfa Ağayev yerli mətbuata verdiyi açılamasında qeyd edir ki, Mingəçevir İES-sı ilə Bakı arasında mövcud strateji xətlərin sayı azdır.. istehlak mərkəzlərinə yaxın fosil yanacaqlarla işləməyən (külək və günəş stansiyaları) stansiyalar yoxdur. V. Ağayev hesab edir ki, qəza baş verdiyində yükə avtomatikası, asinxron gedişdən qoruma, tezliyin düşməsindən yükə avtomatika çalışsa idi ölkədə enerjinin normal templə ötürülməsi davam etdirilə bilərdi. Mütəxəssisin fikrincə əks qəza avtomatikası və rele-mühavizə sistemi yenilənməli, ölçü transformatorları yanğın və partlamaya davamlı avadanlıqlarla dəyişdirilməli, strateji enerji xətləri yenilənməli, daha etibarlı və gücləndirilmiş interkonnektə (dairəvi sistem) qurulmalıdır²⁰.

4. “Azərenerji”ASC fəaliyyətində ciddi nöqsanlar əks olunub – baş verənlər bir daha göstərir ki, qurum ölkənin enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsində strateji öhdəliyini lazımınca yerinə yetirməyib, məqsədli strateji inkişaf planı əsasında deyil daha çox insiativ əsaslı

¹⁸ Prezident.az, “İlham Əliyevin yanında ölkənin enerji sisteminə vəziyyətlə əlaqədar müşavirə keçirilib”, 04.07.2018, <https://www.president.az/articles/29261>

¹⁹ Prezident.az, “İlham Əliyevin yanında ölkənin enerji sisteminə vəziyyətlə əlaqədar müşavirə keçirilib”, 04.07.2018, <https://www.president.az/articles/29261>

²⁰ Axar.az, “Mingəçevir İES-də baş verən qəzanın detalları – Ekspert”, 08.07.2018 <http://axar.az/news/gundem/289848.html>

qərarlarla idarə olunub, ayrılan iri vəsaitlər effektiv xərclənməyib, öz məhsuliyəti üzrə tələbləri yerinə yetirməyib və s.

Baş Proqramın hesabatında bildirilir ki, 1994-cü ildə Mingəçevir su anbarının altından kanalın çəkilməsi nəzərdə tutulan layihə işlənib hazırlanıb, lakin, icra edilməyib, son 3 ildə Fövqəladə Hallar Nazirliyi tərəfindən “Azərenerji”nin rəhbərliyinə və onun baş mühəndisinə yazılmış 6-dan artıq tələbnamədə tələb olunanlara əməl edilməyib. baş verən yanğın haqqında məlumatın avtomatik verilməsi ilə bağlı sistem qurulmayıb. Hesabatda deyilir ki, dəfələrlə məsələ qaldırılsa da, 6 mazut çənində su ilə soyutma sistemi və “Azərenerji” tərəfindən rele mühafizə xidməti ölkə üzrə tam axıra qədər icra olunmayıb”.

Göründüyü kimi, “Mingəçevir” İES-da baş verən qəzanın səbəbləri daha çox subyektiv xarakter daşıyır və bu istiqamətdə həyata keçirilən islahatlara adekvat enerji təminatı sistemi qurulmayıb. Eyni zamanda o da məlum olub ki, konkret xəbərdarlıqların edilməsinə baxmayaraq Stansiyanın fəaliyyəti üçün risk formalaşdıran çatışmazlıqlar “Azərenerji”ASC tərəfindən aradan qaldırılmayıb və bu sahə effektiv nəzarət mexanizmləri ilə təmin edilməyib. Nəzarəti həyata keçirməli olan aidiyyəti qurumlar öz öhdəliklərini yerinə yetirməyib. Beləliklə “Mingəçevir”İES-da baş vermiş irimiqyaslı qəza aşağıdakı problemləri üzə çıxarıb:

- Texniki çatışmazlıqlar ölkənin enerji təhlükəsizliyi üçün ciddi risklər mövcuddur,
- Ölkənin elektrik enerjisi ilə təminatı sistemi zəif şaxələndirilib,
- Ölkə iqtisadiyyatı, xüsusi ilə də dövlət müəssisələri, o cümlədən strateji müəssisələr enerji risklərinə qarşı hazırlıqlı deyil,
- “Azərenerji”ASC daxil olmaqla ölkənin enerji təhlükəsizliyinə cavabdeh olan qurumların fəaliyyəti sistemli şəkildə təşkil edilməyib və qeyri-qənaətbəxşdir,
- Elektrik enerjisi üzrə istehsal və təchizat sistemləri düzgün inteqrasiya edilməyib,
- Elektrik enerjisinin təminatı sisteminin inkişafı və gücləndirilməsi məqsədi ilə ayrılan dövlət vəsaitləri səmərəsiz xərclənib,
- “Dövlət vəsaitlərinin xərclənməsi və dövlət satınalmaları üzərində nəzarəti həyata keçirən qurumlar öz funksiyalarının yerinə yetirmir,
- “Azərenerji”ASC fəaliyyətində ciddi korrupsiya elementləri mövcuddur,
- Alternativ enerji siyasəti və enerji təhlükəsizliyi siyasəti uzlaşdırılmayıb.

Yuxarıda sadalanan problemləri yaranma mənbələri üzrə nəzərdən keçirdikdə məlum olur ki, əsas səbəb sektorda dövlət mülkiyyətçiliyinin dominantlığıdır. Bu isə elektrik enerjisinin istehsalı və təchizatı sistemində özəlləşdirilmənin aparılmasının bir daha gündəmə gətirir. Qeyd edək ki, 6 dekabr 2016-cı ildə təsdiqlənən “Azərbaycan Respublikasında kommunal xidmətlərin (elektrik və istilik enerjisi, su və qaz) inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi”də təbii qazla işləyən istilik və su elektrik stansiyalarının özəlləşdirilməsi, yeni stansiyaların tikintisi prosesinə kənar investisiyaların cəlb edilməsi yolu ilə sektorda özəl iştirakçılığın payının artırılması nəzərdə tutulub²¹. 2017-ci ilin birinci yarısında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin tapşırığına

---

²¹ Azərbaycan Respublikasında kommunal xidmətlərin (elektrik və istilik enerjisi, su və qaz) inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi, baxış taxiri: 06.07.2018, səh: 21-22

https://mida.gov.az/documents/Kommunal_xidme%99t%99ri_inki%99f%99C4%B1na_dair_Strateji_Yo%99rit%99si_.pdf

əsasən Almaniya Federativ Respublikasının “VPC GmbH” şirkəti tərəfindən “Azərenerji” ASC-yə məxsus elektrik stansiyalarının səmərəliliyinin artırılmasını hədəfləyən diaqnostika işləri aparılıb. Bundan başqa hazırda Asiya İnkişaf Bankının maliyyə dəstəyi ilə “Enerji sektorunda özəl sektorun iştirakı üçün əlverişli mühitin formalaşdırılması üzrə texniki yardım proqramı”-nın ikinci mərhələsi icra olunur²². Lakin, bütün bunlara baxmayaraq bu günə qədər hər hansı bir elektrik stansiyasının dövlətsizləşdirilməsi prosesinə başlanılmayıb.

Nəticə

“Mingəçevir”İES-də baş verənlər göstərdi ki, Azərbaycanda enerji təhlükəsizliyi sistemin ciddi çatışmazlıqlar mövcuddur. Bu isə ölkə iqtisadiyyatın üçün mühüm risklər formalaşdırır. Həmçinin qeyd edilən istiqamətdə dövlət siyasətini həyata keçirən qurumlar öz fəaliyyətlərini səmərəli təşkil etməmiş, qeyri-şəffaf fəaliyyət fonunda investisiya proqramlarının keyfiyyətliyi təmin edilməmiş, dövlət büdcəsi daxil olmaqla bütün maliyyə mənbələri üzrə cəlb edilən vəsaitlərin əhəmiyyətli hissəsi korrupsiya predmetinə çevrilmişdir. Bundan başqa dövlət qurumları arasında kordinasiyanın zəif olması və qarşılıqlı tələblərin icrasında problemlərin olduğu məlum olmuşdur.

Ölkənin elektrik enerjisi ilə təminatı sistemində fəvqəladə hallarda adekvat idarəetmənin təmin edilməməsi, istehsal və təchizat sistemləri arasında inteqrasiyanın optimal olmaması qəzanın zərərini daha da dərinləşdirmişdir.

Təhlillər göstərir ki, bu günə qədər elektrik enerjisi üzrə təminat sistemin inkişaf etdirilməsi üzrə aparılan işlər daha çox kəmiyyət dəyişiklərinə hədəflənib, keyfiyyət üzrə real nəticələr əldə edilməyib.

Həmçinin məlum olmuşdur ki, enerji sektorunda “Azərenerji”ASC-nin təbii inhisarçılığı fəvqəladə vəziyyətlərdə alternativ mənbələrdən istifadə imkanının məhdudlaşdırır. Eyni zamanda potensial keyfiyyət dəyişikləri üçün əsas maneə rolunu oynayır. Sektorda özəl iştirakçılığın genişləndirilməsi istiqamətində öhdəliklərin müəyyən edilməsinə baxmayaraq konkret nəticələr əldə edilməyib.

Təvsiyələr

Yuxarıda əldə edilən nəticələri nəzərə almaqla Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi məqsədi ilə elektrik enerjisinin təminatı sistemində aşağıdakı istiqamətlərdə islahatların aparılmasını məqsədəuyğun hesab edirik:

1. *Özəl sektorunun iştirakçılığının artırılması* - elektrik enerjisinin təminatı sistemində fəaliyyət göstərən müəssisələrin mərhələli şəkildə özəlləşdirilməsi, bu məqsədlə strateji yol xəritələrində ortaya qoyulan öhdəliklərin icrasının təmin edilməsi;

---

²² Azərbaycan Respublikasında kommunal xidmətlərin (elektrik və istilik enerjisi, su və qaz) inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsinin icra vəziyyəti, baxış tarixi: 06.07.2018, səh: 20
https://azertag.az/store/files/Strateji_yol_xeritesi/strateji%20yol-02102017/Kommunal_hesabat_20170929.pdf

2. *Tədbirlər planının hazırlanması* - elektrik enerjisinin təminatı sisteminin bütün halqaları üzrə yenidən qiymətləndirmənin aparılması və mövcud problemlərin aradan qaldırılması istiqamətində konkret tədbirlər planının hazırlanması;
3. *Şəffaflıq və hesabatlılığın artırılması* - “Azərenerji” ASC-nin maliyyə fəaliyyətinin yenidən müstəqil auditinin təşkil edilməsi, gəlirlər və xərcləmələr üzrə performansının auditinin aparılması, üzə çıxarılan nöqsanlar üzrə konkret məsuliyyətin müəyyən edilməsi, paralel olaraq qurumun hesabatlılığının artırılması, onu fəaliyyətinə ictimai nəzarətin təşkil edilməsi;
4. *Optimal inteqrasiyanın təmin edilməsi* – sektorda fəaliyyət göstərən istehsal və təchizat sistemləri arasında çevik inteqrasiya infrastrukturunun yaradılması, interkonnektre sisteminin risk elementlərindən təmizlənməsi,
5. *Alternativ enerji mənbələrinə çıxış imkanlarının artırılması* – alternativ enerji siyasətinin enerji təhlükəsizliyi kontekstindən yenidən gözdən keçirilməsi, strateji əhəmiyyətli dövlət müəssisələri üzrə elektrik enerjisinə çıxış imkanlarının diversifikasiya edilməsi, bir neçə mənbədən o cümlədən bərpaolunan enerji mənbələrindən təminatın mexanizmlərinin tətbiqi.

İstinadlar

1. ARDSK, “Enerji istehlakı”, baxış tarixi: 05.07.2018
https://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/az/002_47-49.xls
2. ARDSK, “Enerji istehsalı”, baxış tarixi: 05.07.2018
https://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/az/002_11-13.xls
3. ARDSK, “Elektrik enerjisi üzrə əmtəə balansı”, 05.07.2018
https://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/az/003_1.20.xls
4. ARDSK, “Ev təsərrüfatlarında enerji məhsullarının istehlakı”, baxış tarixi: 05.07.2018
https://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/az/004_1.6.xls
5. ARDSK, “Elektrik stansiyalarının gücü”, baxış tarixi: 05.07.2018
https://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/az/005_3.xls
6. ARDSK, baxış tarixi: 05.07.2018
<https://www.stat.gov.az/source/industry/az/022.xls>
7. “Azərenerji” ASC, baxış tarixi: 05.07.2018
<http://www.azerenerji.gov.az/index/page/12>
8. İnterfax-Azərbaycan, “Azərbaycan 2017-ci ildə 51 mln. dollarlıq elektrik enerjisi ixrac edib”, 23.02.2018
<http://interfax.az/print/726672/az>
9. “Azərenerji” ASC, “Azərenerji” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti 31 dekabr 2017-ci il tarixinə bitən il üzrə Konsolidə edilmiş Maliyyə Hesabatları, baxış tarixi: 06.07.2018, səh: 4
http://www.azerenerji.gov.az/files/2018_04_26_12_56_08_cccd.pdf
10. “Azərenerji” ASC, “Hesabatlar”, baxış tarixi: 05.07.2018
<http://www.azerenerji.gov.az/index/page/11/>
11. Maliyyə Nazirliyi, “Milli Məclis 2018-ci ilin dövlət büdcəsinə dəyişiklikləri təsdiqləyib”, 29.06.2018
<http://maliyye.gov.az/node/2197>
12. Hesablama Palatası, ““Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsinə Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının Rəyi”, baxış tarixi: 06.05.2018, səh: 31
<http://sai.gov.az/upload/files/2018-DURUSTLESME-REY-FINAL.pdf>
13. “Azərenerji” ASC, baxış tarixi: 06.07.2018
<http://www.azerenerji.gov.az/index/page/13#mingechevirses>
14. Prezident.az, “İlham Əliyevin yanında ölkənin enerji sistemində vəziyyətlə əlaqədar müşavirə keçirilib”, 04.07.2018
<https://www.president.az/articles/29261>
15. Azərbaycan Respublikasında kommunal xidmətlərin (elektrik və istilik enerjisi, su və qaz) inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi, baxış tarixi: 06.07.2018, səh: 21-22
https://mida.gov.az/documents/Kommunal_xidm%C9%99tl%C9%99rin_inki%C5%9Faf%C4%B1na_dair_Strateji_Yol_X%C9%99rit%C9%99si_.pdf

16. Azərbaycan Respublikasında kommunal xidmətlərin (elektrik və istilik enerjisi, su və qaz) inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsinin icra vəziyyəti, baxıç tarixi: 06.07.2018, səh: 20
https://azertag.az/store/files/Strateji_yol_xeritesi/strateji%20yol-02102017/Kommunal_hesabat_20170929.pdf
17. Axar.az, “Mingəçevir İES-də baş verən qəzanın detalları – Ekspert”, 08.07.2018
<http://axar.az/news/gundem/289848.html>